

Aleksander Jankovič Potočnik v prispevku *Vojaško-strateški pomen Pivške kotline* omenja, da je bila kotlina v torišču starih trgovskih poti, katerih pomen vse od pradavnine do današnjih dni ni ugasnil. Že zgodaj se je pojavila želja po zavarovanju in nadzoru tega območja. Tako lahko na terenu sledimo neprekinjeni zgodovini utrjevanja vse od predrimskih gradišč do turških taborov, okopov iz časov napoleonskih vojn do sistemov 20. stoletja. Pozornost je namenjena Napoleonovim vojam in bitki pri Razdrtem ter utrjevanju rapalske meje; Italijani so namreč začeli v tridesetih letih 20. stoletja graditi utrdbe in jih poimenovali Vallo Alpino oziroma Alpski zid.

Ob 150. obletnici ustanovitve pošte v Slavini je Vojko Čeligoj za zbornik pripravil članek z naslovom *Slavenska pošta slavi 150-letnico*. Osrednji del prispevka je namenil družini Dekleva, ki je bila kar štiri generacije povezana s pošto v Slavini.

Zadnji članek, članek z naslovom *O dveh Slavenskih društvih v luči njunih pravil*, je za zbornik napisala Alenka Čuk. Predstavlja nam Prostovoljno gasilsko društvo in Katoliško slovensko izobraževalno društvo, ki so ju Slavenci ustanovili leta 1903. Društvi sta delovali v javno dobro v preteklosti in danes. Na svoj način sta oblikovali in še oblikujeta življenje v vasi.

Ob koncu moramo poudariti, da so v zborniku prvič objavljene teme, kot so npr. delni prevod vizitacij tržaškega škofa, predstavitev mašne knjige, ki so jo uporabljali duhovniki v cerkvi sv. Danijela v Zalogu. Zanimivi so umetnostnozgodovinski članki o oltarjih Robbove delavnice, grajski arhitekturi in družini kamnosekov Moravcev. Za objave, ki zadevajo zgodovino pošte in obe krajevni društvi, gasilsko in katoliško, žal ni bilo dostopnega dovolj gradiva, pa tudi časa za raziskave ni bilo. Avtorji teh člankov so izrazili upanje, da bodo nadaljnje raziskave morda pripeljale do novih zgodovinskih dejstev. Seveda pa tudi drugi prispevki niso nič manj zanimivi in jih ne smemo spregledati. Vendar se tako kot (praktično) v vseh obsežnih zbornikih z raznovrstnimi temami in veliko skupino sodelujočih avtorjev posamezni objavljeni članki po vsebini, načinu in tudi kakovosti pisanja med seboj precej razlikujejo. Poleg tega vendarle menimo, da zbornikom, namenjenim krajevni zgodovini (domoznanstvu), ni posvečene dovolj pozornosti in so vsaj nekateri po krivici prezrti. Ob koncu naj izrazimo željo, da bi v prihodnosti izšlo čim več podobnih zbornikov, saj bodo lahko dobra osnova in spodbuda za bolj poglobljene znanstvene sinteze, saj jih v našem slovenskem prostoru primanjkuje.

Aleksandra Seršič

Ivanka Počkar: Dve gasi, dva policaja, sto obrtnikov. Življenje mestnih obrtnikov od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne na primeru Brežic. Brežiške študije 2, Brežice 2005, 406 strani

Kot je zapisal v uvodu dr. Janez Bogataj, mentor avtorice, je pričujoča knjiga prirejena in dopolnjena besedilo doktorske disertacije z naslovom Rokodelci in obrtniki v Brežicah od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne. Mesto Brežice je bilo od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne pomembno in važno trgovsko in obrtno središče Posavja. Število prebivalcev je naraščalo počasi a vztrajno, tako so pred začetkom druge svetovne vojne imele več kot tisoč prebivalcev. V mestu nikoli ni bilo močnih in velikih industrijskih obratov, razen opekarne in tovarne pohištva, ki bi zaposlovali veliko delovne sile. Mesto Brežice in njeni prebivalci so bili in so še močno povezani z agrarno okolico. Posebno od šestdesetih let 20. stoletja se je mesto začelo širiti in okoliška naselja, ki so v pričujoči knjigi omenjena kot okoliška, so postala del mesta. Toda v obdobju, ki ga opisuje knjiga, so obstajali smo dve gasi, dva policaja in mnogo obrtnikov.

Avtorica je pri svojem delu uporabljala ustne in arhivske vire, analizirala slikovno gradivo in rekonstrukcijske risbe delovnih in bivalnih okolij. Namen je bil etnološka raziskava, posvečena obrtnikom, ki so s svojimi družinami predstavljali večino mestnega prebivalstva. Avtorica v uvodu navaja, da je obravnavala štirinajst obrtnih dejavnosti (gostilničarsko, mesarsko, pekovsko, lončarsko, tesarsko, kovaško, kleparsko, ključavničarsko, avtomehanično, šofersko, opekarsko, šiviljsko, krojaško in medicinarstvo) in devet obrtnih družin.

Knjiga je sestavljena iz treh nosilnih poglavij, seznama virov, bibliografije, seznama kratic ter, stvarnega in imenskega kazala.

V prvem poglavju, poglavju z naslovom *Sestava prebivalstva, razširjenost in številčnost obrtnikov*, obravnava obseg, razvoj, specializacijo obrtnikov po strokah, posest in število hiš v povezavi z obrtniki. Obrtni zakon iz leta 1859 je sprostil zakonodajo in omogočil povečanje števila različnih obrtnikov. Veliko obrtnikov ni opravljalo samo ene obrti ampak več različnih. Ne gre zanemariti dejstva, da so tudi v okolici Brežic delovali obrtniki, predvsem lončarji, mlinarji, kolarji, tesarji, sodarji, kovači, krojači, šivilje in čevljarji, ki niso bili del mestnega združenja obrtnikov, a so kljub temu nekateri prodajali svoje izdelke v mestu, to pa je pomenilo ostro konkurenco. Po letu 1906 so začeli v Brežicah in v najbližji okolici graditi nekatere pomembne objekte, kot mostova čez Savo in Krko, Nemški dom oz. hotel, vodovodni stolp in elektrarno. Za ta dela so zaposlovali poleg domačih tudi številne tuje strokovnjake in obrtnike.

Obrtniška dejavnost ni popolnoma zagotavljala sredstev za preživetje. Zato so skoraj pri vsaki obrtniški hiši v mestu gojili prašiče, kokoši, zajce, krave in nekateri celo konje. Večina ljudi je obdelovala vrtove, sadovnjake, polja in vinograde. Veliko obdelovalne zemlje je bilo v Vrbini, kjer je danes nasad topolov za potrebe papirnice Videm.

Pri pisanju knjige je avtorica pogosto uporabljala kot koristen vir matične knjige in to predvsem poročne. Pri pregledovanju je našla podatke, da so se hčere gostilničarjev in kovačev pogosto poročale z obrtniki. Značilno je bilo, da so bili opekarji in zidarji povečini iz Italije. Izučitev v isti obrti pa se je prenašala iz roda v rod.

V drugem poglavju z naslovom *Meščani, zmejsna gospoda, obrtniki*, avtorica v podpoglavjih obravnava obrtno šolanje in izpopolnjevanje, vključenost obrtnikov v obrtna združenja, ugled in sloves obrtnikov, njihovo izražanje narodnostne pripadnosti, moralne vrednote in norme ter nasledstvo obrti. Izobraževanje v obrti so pogosto dopolnjevali s šolanjem v obrtni dveletni nadaljevalni šoli in izpopolnjevanjem v različnih krajih nekdanje Avstrije in pozneje Jugoslavije. Uk vajenca je ponavadi trajal tri leta.

Pred prvo svetovno vojno je bilo ustanovljeno skupno obrtno združenje, ki se je po vojni preimenovalo v Slovensko obrtno društvo Brežice.

Obrtniki so pazili na svoj ugled in so bili ponosni, če so jih imeli za natančne, varčne in zanesljive. Posamezne družine (slovenske ali nemške), ki so bile lastnice več lokalov, gostiln ali obrti so imele velik politični in družbeni vpliv. Zanimivo je to, da je bilo eno izmed meril za sloves posameznika število opravljenih botrstev. Zunanja znamenja stanu, premoženja in gospodarskega položaja so bili obleka, oprema hiš in stanovanj, kolo in osebni avtomobil ter ne nazadnje rezervacija in plačevanje sedežev v cerkvi.

Brežice so bile eno izmed središč germanizacije na Spodnjem Štajerskem. Tako je na začetku 20. stoletja ob vedno hujših narodnostnih nasprotjih v Posavski straži objavljen seznam slovenskih obrtnikov, pri katerih bi morali kupovati zavedni Slovenci. Avtorica le bežno omenja delitev na slovenske in nemške obrtnike.

Moralne vrednote in norme so bile poštenost, delavnost, podjetnost, brez bahaštva. Večina teh vrednot je v poznejših desetletjih na žalost izginila. Značilno je bilo, da se je obrt prenašala z družinskim nasledstvom, ženitvijo in prevzemom obrti, najemom ali odkupom hiše z vpeljano obrtjo.

Zelo zanimivo je poglavje *Razmerje med mojstrom in zaposlenim*, v katerem so prikazani vajeniški uk, delitev dela v obrtniški družini, plačilo, delovni vsakdanjik, služinčad, delo poslov in odnos do poslov. Vajenci so si sami poiskali vajeniško mesto. Pri mojstru je vajenec dobil stanovanje in hrano, redno je moral sodelovati

pri vseh opravilih znotraj družine in obrtne dejavnosti.

Delovni teden je trajal od ponedeljka do sobote in to vsak dan 10 ali 12 ur. Mojstri so zahtevali natančnost pri delu in spoštovanje reda ter discipline.

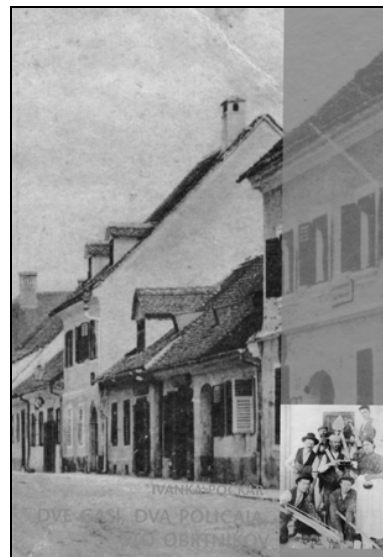
V večini primerov so bili nosilci obrti moški in po njihovi smrti ženske oziroma vdove.

Hiša in delavnica sta bili dom obrtnikov. Večina obrtnikov je pred drugo svetovno vojno sodila v srednji sloj. Večji del dohodka so namenili ureditvi in opremljenosti delavnice. Stanovanjski standard ne samo ožje družine, ampak tudi pomočnikov, vajencev, služinčadi in poslov, je bil skromen. Osebna higijena je bila pomanjkljiva. Umivali so se največ enkrat na teden. Vodovod je bil v Brežice napeljan leta 1914.

Med obrtniki so najbolj jedli, in to je razumljivo, mesarji in gostilničarji. Zelo zanimiva značilnost je bila goveja juha z rezanci kot nepogrešljiva nedeljska jed.

Praznični obed so imeli na božič, novo leto in veliko noč. Ponavadi so bili na jedilniku kislo zelje in repa, sladko zelje, krompir, fižol, žganci in prežganka. Čeprav ob mestu tečeta dve reki, Sava in Krka, prebivalci niso jedli veliko rib.

Tisto malo prostega časa, kolikor so ga imeli, so obrtniki preživljali v čitalnicah, na plesih, ob tomboli in na veselicah. Veliko je bilo sokolskih prireditev. Družinski prazniki so bili praznovanje krsta, goda, birme, Miklavža in božiča. Odrasli so se družili predvsem ob raznih skupnih delih: kuhanju žganja, ruženju koruze, luščenju fižola in furežu. Za zelo pomemben družabni dogodek v obrtniških družinah so veljale *fräiſſprebunge* – izpiti za pomočnike in mojstre. Poletja so preživljali ob Savi in Krki, tako da so se Nemci namakali v Savi, Slovenci pa v Krki. Edini prosti dan v tednu je bila nedelja, nekateri so jo izkoristili za izlete v okolico Brežic.

Zadnje poglavje knjige je namenjeno rekonstrukciji in interpretaciji načina življenja nekaterih brežiških obrtnikov in industrije opeke. Podrobno so predstavljeno delo, življenje in bivalne razmere v družinah gostilničarke, mesarja in gostilničarja, pekovskega, lončarskega, tesarskega in kovaškega mojstra, kleparskega mojstra, avtomehanika in šoferja ter šivilje in krojača. Avtorica je poudarila, da je bil izbor narejen na podlagi dostopnosti ustnih virov in materialnih ostankov.

Izdelovanje opeke in strešnikov so razvijali italijanski, češki in domači, slovenski opekarji. Prva večja opekarna je bila Faleschinijeva, ki je delovala v drugi polovici 19. stoletja. Leta 1903 je Leonard Treppo ustanovil preprosto opekarno (ciglano), z leti se je širila in modernizirala. Zaradi dobre ilovice v okolici opekarnice so izdelovali zidake in strešnike. Opekarna je v sezoni zaposlovala do devetdeset delavcev in bila največji industrijski obrat v Brežicah. Delovala je do leta 2001.

Pričujoča knjiga je etnološki prikaz pestrega življenja, gospodarskih in družbenih silnic obrtnikov v Brežicah od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne. V knjigi so na podlagi virov, ustnih pričevanj, terenskega dela prikazani življenjski slog obrtniških družin, utrip mesta in bližnje okolice, šolanje, vključevanje v društva, narodnostna pripadnost, moralne norme in vrednote, razmerja med člani ožje in širše družine, delitev dela, delovni vsakdanjik, prosti čas, igre in zabava. Ob prebiranju knjige se marsikateremu starejšemu Brežičanu utrnejo spomini na mladost in na način življenja, ki se približno do šestdesetih let 20. stoletja ni zelo razlikoval od navedenega v knjigi. Mlajši generaciji pa omogoča zelo plastičen vpogled v način dela, bivanja, vrednotenja in v vsakdanjik sloja obrtnikov, ki je prevladoval od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne v Brežicah.

Izid knjige so omogočili Občina Brežice, Agencija za raziskovalno dejavnost RS, Valvasorjev raziskovalni center Krško, Založba ZRC SAZU in Območna obrtna zbornica Brežice.

Vladimir Sunčič

Fritz Pregl, Die quantitative organische Mikroanalyse (Kvantitativna organska mikroanaliza), Faksimilirana izdaja s spremnimi študijami, uredila Zvonka Zupanič Slavec, Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2005, 192 strani

Kemijska in zgodovinska stroka sta bogatejši za še eno delo. Lani je namreč dr. Zvonki Zupanič Slavec

uspelo izdati ponatis knjige Nobelovega nagrajenca za kemijo Fritza (Friderika) Pregla (1869–1930) *Die quantitative organische Mikroanalyse* iz leta 1917. Gre za faksimilirano izdajo s spremnimi študijami. Besedilo je zaradi zgodovinske vrednosti objavljeno v nemškem jeziku, spremne študije pa so v slovenskem in angleškem. Ponatis je izšel ob 135. obletnici Preglovega rojstva in 80. obletnici podelitve nagrade.

Knjiga se začne s predgovorom urednice Zvonke Zupanič Slavec, prodekana Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo Staneta Pejovnika ter dekana omenjene fakultete Marjana Vebra. Sledi vsestranska predstavitev Fritza (Friderika) Pregla dr. Zvonke Zupanič Slavec. Najprej na podlagi arhivskega gradiva osvetljuje obdobje od njegovega rojstva 3. septembra 1869 v Ljubljani, šolanja na ljubljanski klasični gimnaziji, do pridobitve poklica na univerzi v Gradcu, kjer je bil 17. marca 1894 promoviran za doktorja vsega zdravilstva. Nato na razumljiv način predstavlja nekatere mejnike v razvoju kemije in biokemije, ob pomoči katerih je mogoče ovrednotiti Preglovo delo, opisuje njegovo strokovno in znanstveno pot; tako je bil 1899. habilitiran za docenta iz fiziologije, leta 1904 je odšel na postdoktorsko izobraževanje, najprej na univerzo v Prago, potem v laboratorije po Nemčiji, potem pa se je 1905. vrnil v Gradec na medicinsko-kemijski inštitut. Jeseni 1910 je prevzel profesorsko in vodstveno mesto na Inštitutu za medicinsko kemijo Univerze v Innsbrucku in ostal tam do 1913; potem se je vrnil nazaj v Gradec. Njegovo raziskovalno delo je bilo osredotočeno na elementno analizo kemičnih spojin, še posebej žolčnih kislin. Pregla je pri teh raziskavah motila prevelika poraba raziskovane snovi in razvil je osnove za kvantitativno organsko mikroanalizo, pogoj zanjo pa je bila zelo natančna tehtnica. S pomočjo novih tehničnih postopkov je omogočil uporabo veliko manjše količine preizkusne snovi. Do-

